

ПРОЄКТ

« ПТАХИ РІДНОГО КРАЮ »

2 КЛАС

Паспорт проєкту

Автор проєкту:

Рослюк Н.М.

Назва навчального закладу.

ОЗ Демидівський ліцей

Тема навчального проєкту.

Птахи рідного краю

Навчальний курс.

Я досліджую світ

Дидактична мета проєкту.

Залучити учнів до дослідження птахів рідного краю через кращі зразки усної народної творчості українського народу та творів письменників України; вчити дітей планувати самостійну діяльність. Розвивати дослідницькі і творчі здібності; комунікативні уміння і навички, розвивати вміння презентувати результати своєї роботи. Виховувати любов і бережливе ставлення до пернатих друзів, бажання досліджувати природу рідного краю, залучати до активної природоохоронної діяльності. Сприяти самореалізації кожної дитини в колективній творчості, осмисленню неї своїх можливостей, формування власного погляду на події. Розширити знання про птахів, які занесені у Червону книгу України.

Компетентності, що формує проєкт:

- комунікативна компетентність;
- математична компетентність;
- екологічна компетентність;
- громадська і соціальна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- компетентність в галузі природничих наук, техніки і технології;
- культурна компетентність.

Методичні завдання проєкту:

- розвиток комунікативних умінь та навичок;
- формування та розвиток творчих здібностей;
- усвідомлення спільних зусиль роботи в команді.

Проблемне питання проєкту:

Збагачення знань учнів із предмету «Я досліджую світ»; виховання шанобливого ставлення до природи, бажання зберегти та примножити природні багатства рідного краю.

Самостійні дослідження учнів:

- Пошук інформації про птахів, прислів'їв, приказок, загадок, віршів та висловів на задану тему;
- малювання малюнків, виготовлення виробів з природного матеріалу;
- виготовлення костюмів;

Предметно - змістова галузь:

- природознавство;
- українська мова та читання;
- образотворче та музичне мистецтво;
- дизайн і технології;
- математика.

Оформлення результатів проєкту.

Інформаційний бюлетень, театралізована презентація.

Стисла анотація проєкту.

Закріплення знань про птахів рідного краю. Розвиток творчих здібностей учнів, вміння працювати в групах і знаходити спільні рішення. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, вміння презентувати свою роботу. Виховувати любов до природи.

Тривалість проєкту. Середньої тривалості.

Програмно – технічне забезпечення проєкту.

Технічне оснащення. Комп'ютер, фотоапарат.

Матеріали на друкованій основі. Підручники, довідники, енциклопедії, журнали, твори усної народної творчості.

Оцінювання діяльності учнів:

контроль вчителя за активністю, старанністю, естетичним оформленням, наступністю в роботі.

1. Перший крок у роботі над проєктом – пошуковий.

Учні розподілилися на групи за інтересами:

I група – «Науковці», які шукали інформацію про птахів: дятла, журавля, ластівку, лелеку, синицю, сороку та опрацювали матеріали з Червоної книги України про рідкісних птахів.

II група – «Народне слово» у процесі самостійного дослідження підготували прислів'я, загадки, скоромовки.

III група – «Митці» підготували легенди, цікавинки, намалювали малюнки, зробили вироби з природного матеріалу.

2. Другий крок - вивчення віршів.

3. Третій крок – складання сценарію свята.

4. Четвертий крок – презентація проєкту.

Театралізоване свято «Птахи рідного краю»

Програма театралізованого свята.

1. Звіт групи « Науковців» про проведену пошукову роботу у вигляді експрес-інформації.
2. Художня частина: звіт груп «Народне слово» та « Митці» у вигляді художнього читання віршів, загадок, прислів'їв, скоромовок, легенд, цікавинок, народних спостережень.
3. Проведення вікторини.
4. Підведення підсумків вікторини, нагородження переможців, кращих знавців птахів.

ДЯТЕЛ

ДЯТЕЛ СТРОКАТИЙ СЕРЕДНІЙ DENDROCOPTES MEDIUS (L.)

За розмірами трохи менші, ніж великий, строкатий дятел. Забарвлення майже таке саме, але на череві і грудях у середнього строкатого дятла добре помітний жовтий відтінок. Чорних «вусів» з боків голови немає, але є чорні смуги на шиї з боків і чорні плями з боків грудей. На голові зверху червона «шапочка», у самок голова чорна. У молодих птахів забарвлення тьмяніше.

Поширені в Західній і Середній Європі (крім півдня Піренейського півострова), на Кавказі, в Закавказзі, Малій Азії, Ірані. На Україні нечисленні гніздові та

кочові птахи деяких, переважно листяних лісових масивів Полісся, Лісостепу і Карпат.

У природі відрізняються від інших строкатих дятлів (крім малого) розмірами, поведінкою (дуже рухливий) і голосом — «кік-кік-кі-кі-кік». Живляться переважно комахами, восени і взимку насінням дерев, горіхами, ягодами. Гнізда в дуплах листяних, часто фруктових дерев. Кладка в травні, з 5—7 білих яєць. Корисний птах, який потребує охорони.

ДЯТЕЛ СТРОКАТИЙ МАЛИЙ ***DENDROCOPOS MINOR (L.)***

Маленькі дятли. Маса до 30 г. Дорослі птахи зверху чорні, крім білої спини і білих смуг на крилах. На голові у самців червона «шапочка». На горлі з боків чорні «вуса». Низ тіла бурувато-білий. У молодих птахів обох статей бліда червона «шапочка». Низ тіла жовтуватий і більш плямистий, ніж у дорослих.

Поширені в лісах помірної смуги Європи, Азії і Північної Америки. В Україні звичайні, але нечисленні гніздові осілі та кочові птахи Полісся, Лісостепу, Карпат, подекуди заплавлених лісів у степовій зоні (Самарський ліс).

У природі визначаються завдяки типовому строкатому забарвленню і малим розміром. Голос — тоненьке «кі-кі-кі-кі». Живляться — майже виключно комахами — шкідниками лісу й саду. Приносять велику користь. Гнізда роблять у дуплах, які видовбують самі в деревах м'яких порід. Повна кладка з 5—9 білих яєць, у першій половині травня. Вилітають з гнізда в червні. Восени кочують, часто залітають у сади і парки населених пунктів.

Птахи дуже корисні. Потребують охорони.

ЛЕЛЕКА

ЛЕЛЕКА БІЛИЙ, БУСОЛ, АБО ЧОРНОГУЗ ***CICONIA CICONIA (L.)***

Великі довгоногі птахи. Маса до 3500 г. Забарвлення чорно-біле. Самці і самки забарвлені однаково. У молодих птахів замість чорного кольору у забарвленні — буруватий. Поширені в помірній смузі Європи, в Північній Африці, Малій і Середній Азії, на Далекому Сході, в Японії. Птахи перелітні, зимують у Південній Африці і Південній Азії. Україні гніздяться майже по всій території республіки, крім південного сходу, Криму,

В

високогір'я Карпат. Гніздяться, за рідкісним винятком, у населених пунктах або поблизу них. їжу збирають на сирих Луках, по берегах прісноводних водойм. Пташенята пищать, дорослі птахи голосу не мають, можуть тільки досить гучно торохтіти дзьобом, що можна почути лише в гніздовий період.

Живляться виключно тваринною їжею, переважно жабами, пуголівками, дрібною рибою, плазунами, водяними безхребетними. Зрідка хапають дрібних ссавців і птахів. Прилітають на Україну в березні. Гнізда багаторічні. Птахи починають їх ремонтувати або будувати нові на початку квітня. Гнізда з досить товстих палок, дуже міцні, витримують найсильніші вітри й бурі. Будують[^] їх птахи на дахах будівель, деревах, іноді на стовпах телефонної чи електричної мережі. Повна кладка з 3—6 білих великих яєць, у кінці квітня — на початку травня. Насиджують обидва птахи, 33 дні. Пташенята залишаються в гнізді близько двох місяців (53—55 днів).

Осінній відліт починається дуже рано, в кінці серпня. У цей час птахи часто збираються великими табунами. У першу половину вересня переліт закінчується по всій території республіки.

Здавна чорногузи користуються любов'ю і повагою у населення всіх країн і їх практично скрізь охороняють.

ЛАСТІВКА

ЛАСТІВКА СІЛЬСЬКА *HIRUNDO RUSTICA L.*

Маса 20—35 г. У дорослих птахів забарвлення верхньої частини тіла чорне, із синім металічним блиском. Лоб і горло руді, на волі поперечна смуга. Низ тіла білий, з жовтуватим відтінком. Крайня пара стернових пер дуже видовжена, завдяки чому хвіст має глибоку виїмку. У самок ці пера коротші, ніж у

самців. У молодих птахів забарвлення верху тіла без блиску. Руді частини оперення бліді (жовтуваті).

Поширені по всій Європі і Азії, крім Крайньої Півночі, у Північній Америці і Північній Африці. Птахи перелітні. Зимують у Південній Африці, Південній Азії і Південній Америці. В Україні гніздові і перелітні птахи всієї території. Гніздяться виключно у сільських населених пунктах, стайнях, хлівах, де є свійська худоба.

У природі визначити їх дуже легко, тому що не бояться людини, підпускають її дуже близько до себе. У польоті відрізняються від інших ластівок довгим хвостом. Поліють на Комах на льоту. І в польоті, і сидячи на проводах, на будівлях, щебечуть. Голос — коротенька тріскотлива пісенька, яку можна чути в шлюбний період. В інші пори року або коли дуже налякані подають коротенький пронизливий крик — «ді-біст» або «тіі-віт». Живляться переважно літаючими

комахами: двокрилими, жуками, метеликами, бабками. У погану погоду збирають комах і павуків на стінах і дахах будівель. Воду п'ють також іноді на льоту.

На місця гніздування прилітають у середині квітня. Гнізда у вигляді глибоких кошиків будують попід стелями і на стінах будівель з вологого ґрунту, змоченого власною слиною, скріплюють його кінським волосом тощо. Зсередини гніздо вимощують пір'ям, м'якою травою, кінським волосом. На рік буває дві кладки з 4—6 білих з плямками яєць, у середині травня — в кінці червня. Насиджує самка, 13—16 днів. Пташенята залишаються в гнізді 20—22 дні.

ЛАСТІВКА МІСЬКА ***DELICHON URBICA (L.)***

Маса 20—23 г. У дорослих птахів верх тіла чорно-синій, блискучий. Поперек і надхвістя білі. Низ тіла білий, з буруватим відтінком на горлі. У молодих птахів забарвлення верхньої частини тіла чорно-буре, без блиску.

Поширені по всій Євразії, крім Крайньої Півночі, і в Північно-Західній Африці. Птахи перелітні. Зимують в Екваторіальній і Південній Африці і Південній Азії. На Україні їх можна зустріти в населених пунктах, у районі великих мостів, гребель та інших кам'яних споруд. У Криму є гніздові колонії цих птахів на скелях у горах і за межами населених пунктів.

У природі визначаються за забарвленням і поведінкою. Голос — дзвінке «тирр-тирр» або в разі переляку «стер-стер». Пісенька тихенька, спокійна. Живляться, як і сільські ластівки, літаючими комахами.

Прилітають навесні, в першій половині квітня. Гніздяться колоніями, переважно на стінах, під вікнами, карнизами кам'яних будівель, рідше на скелях. Гнізда у вигляді глибокої чаші приліплюють до стіни. Роблять їх з мокрого ґрунту, змащеного слиною, вимощують пір'ям, травою тощо. Будують гнізда обидва птахи, 12—14 днів. Повна кладка з 4—6 білих яєць, двічі на рік — у другій половині травня і в липні. Насиджують обидва птахи, 12—15 днів. Пташенята залишаються у гнізді 18—22 дні, залежно від метеорологічних умов. В серпні збираються в зграї і починають відлітати на зимівлю. Відліт триває весь вересень і закінчується на початку жовтня. Птахи корисні і декоративні. Потребують повної охорони.

ЛАСТІВКА БЕРЕГОВА ***RIPARIA RIPARIA (L.)***

Найменші з ластівок. Маса до 15—16 г. Дорослі птахи зверху рудувато- або сірувато-бурі. Низ тіла брудно-білий, на грудях бура поперечна смуга. Молоді птахи зверху рябі, бо пір'я має рудуваті облямівки. Горло з буруватим відтінком. Поширені майже по всій Європі і Азії, крім Крайньої Півночі і тропічних країн, у Північній Африці і Північній Америці. Птахи перелітні. Зимують в Африці, Індії, Південній Америці. В Україні гніздові і перелітні птахи всіх зон. Утворюють численні гніздові колонії в урвищах ярів, балок, у берегових лесових кручах над річками, берегами лиманів.

У природі визначаються за зовнішнім виглядом і сіро-бурим забарвленням. Літають у пошуках комах над водою і близько біля води. Голос — негучне щебетання «тгrr-тгrr». Живляться літаючими комахами, переважно двокрилими, жуками, бабками.

На місця гніздування прилітають у другій половині квітня — на початку травня. Утворюють великі (до кількох сот пар) гніздові колонії. Обидва птахи лапками виривають нірку, довжиною до метра і більше. Риють 2—4 дні. Усередині гніздо вимощують сухою травою, пір'ям. Повна кладка з 4—6 білих яєць, у травні — липні. Сезон кладки дуже розтягнутий, бо чимало кладок гине

від різних причин. Насиджують обидва птахи, 12—15 днів. Пташенята стають дорослими через 17—20 дні

СИНИЦЯ

Синиця-гарний рухливий птах, завбільшки як горобець.

Її легко можна впізнати по зеленуватому забарвленню спини, жовтих грудях із чорною смугою і чорній шапочці на голові. Це вона одна з перших наприкінці лютого – на початку березня короткою дзвівкою піснею сповіщає про настання весни й тепла.

Синиця дуже плодюча. Вона рано гніздиться й відкладає до 12 яєць. Через два тижні вилуплюються пташенята, а ще через три тижні виводок залишає гніздо. Невдовзі

дорослі синиці відкладають яйця знову, іноді в тому самому гнізді.

Селяться синиці в мішаних лісах, багато їх у парках, садах, поблизу людського житла. Восени і взимку вони групуються в невеликі зграї. Перепурхуючи з гілки на гілку, синиці уважно оглядають щілини в корі, шукаючи там комах.

Синиця підлягає охороні.

СОРОКА

Довгохвості строкаті птахи, розмірами такі, як галки. Маса 220 -250 грам. У дорослих птахів голова, шия, воло, частина грудей чорні, із зеленуватим металічним блиском. Задня частина грудей, черево, поперек і плечові пера білі. Хвіст довгий, чорний, з металічним блиском. У молодих птахів

оперення тьмяне без блиску.

Поширені майже в усіх країнах північної півкулі, крім Крайньої Півночі і Східного Сибіру. На Україні гніздові осілі птахи всієї території. Улюблені місця - узлісся, молодняки, зарості чагарників, по берегах водойм, у ярах, балках, садах, пришляхових і полезахисних смугах. У природі їх визначають завдяки характерним забарвленням, поведінці і зовнішньому вигляді. Голос – гучне стрекотання і дзвінке «чак-чак».

Живляться комахами, зерном, маленькими тваринами, падаллю. На місцях гніздування з'являються дуже рано, бо зимують у тих самих місцях або поблизу від них. Гнізда у вигляді великих, закритих зверху куль, із сухих палок, будують найчастіше в густих колючих чагарникових заростях або високо на деревах. У середині гніздо обмазане глиною і вимощене сухою травою, корінцями. Повна кладка з 5-7 зеленуватих, з темними плямками яєць, у середині – кінці квітня на початку травня появляються пташенята. Насиджує самка 17-18 днів. Пташенята залишаються в гнізді 22-24 дні.

Знищуючи, шкідливих комах і гризунів, сороки приносять велику користь, але вони іноді руйнують гнізда інших співочих птахів. Але самих птахів слід охороняти, ні в якому разі не знищувати.

***ЧЕРВОНА
КНИГА
УКРАЇНИ***

Птахи Рівненської області, занесені до Червоної книги

1. **ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ** (аист чорный). Ряд Лелекоподібні, родина Лелекові. Зникаючий вид. Величиною трохи менший, ніж лелека білий. Колір пір'я зверху чорний з коричневим відтінком, знизу під тулубом - біле. Ноги і дзьоб - червоні. Гніздиться на вершинах старих дерев. Живиться жабами, ящірками, жуками.
2. **ЗМІЇД** (змееяд). Ряд Соколоподібні, родина Яструбові. Рідкісний вид. Живиться виключно зміями, рідко земноводними. Поширений в місцевості, де є значна кількість плазунів. Гніздиться у великих масивах лісу, ближче до їх країв. Зустрічається на території всієї області.
3. **БЕРКУТ** (беркут). Ряд Соколоподібні, родина Яструбові. Рідкісний, зникаючий вид. Могутній орел будує свої гнізда на вікових деревах, в місцях важкодоступних людині. Беркут ловить різних звірів - від мишей до лисиць, нападає і на крупніших - козул. Зустрічається в лісах поблизу с.Переброди Дубровицького району.
4. **ОРЕЛ-КАРЛИК** (орел-карлик). Ряд Соколоподібні, родина Яструбині. Рідкісний вид. Птах оселяється в лісі поблизу значних відкритих просторів. Живиться невеликими звірами, птахами і мишовидними гризунам. Зустрічається на півночі області.
5. **ОРЛАН-БІЛОХВІСТ** (орлан-белохвост). Ряд Соколоподібні, родина Яструбові. Зникаючий вид. Занесений до «Червоної книги МСОП». Живе поблизу річок, озер, живиться рибою, птахами. Гнізда будує на верхівках дерев. Потомство може виводити з одного гнізда багато років, тоді гніздо набуває гігантських розмірів. Зустрічається на півночі області.
6. **ШУЛІКА РУДИЙ** (красный коршун). Ряд Соколоподібні, родина Яструбові. Зникаючий вид. Від звичайного чорного шуліки відрізняється червонувато-коричневим забарвленням і більш глибокою виразкою хвоста. Гнізда влаштовує в глибині значних лісових масивів поблизу галявин на деревах або товстих бічних гілках, живиться трупами, дрібними гризунами і птахами, рідше рибою, Зустрічається поблизу с.Переброди Дубровицького району.
7. **БАЛОБАН** (балобан). Ряд Соколоподібні. Рідкісний вид. Невеликий за розміром птах з широкими і гострими крилами. Селиться в острівних лісах поблизу річок. Живиться мишовидними гризунами, дрібними птахами. Зустрічається на крайньому північному сході області.
8. **ЖУРАВЕЛЬ СІРИЙ** (журавль серый). Ряд Журавлеподібні, родина Журавлині. Великий, стрункий птах гніздиться на відкритих болотах, здебільшого там, де є ягідники журавлини. Їжа різноманітна: жаби, ящірки, молюски, жуки, комахи, насіння ягід, злакових зернових. Поширений в півкічно-східній частині області.

9. **ПУГАЧ** (филин). Ряд Совоподібні, родина Справжні Сиви. Великий птах з двома боковими відрогами на голові. Селиться в молодих соснових лісах далеко від людського житла, веде прихований осідлий спосіб життя. Живиться різними гризунами, птахами. Зустрічається по всій території області.
10. **ГЛУХАР** (глухарь). Ряд Куроподібні. Один з найбільших представників куриних. Оселяється у великих старих лісах. Глухарі більше перебувають на деревах, де й живляться взимку майже тільки хвоею, а в інші пори року - ягодами, жолудями, насінням, зеленими ніжними листками.
11. **СОВА БОРОДАТА** (сова бородатая). Ряд Совоподібні, родина Справжні Сиви. Велика темна сова. Очі жовті. Навколо очей концентричні темні кільця. Під дзьобом темна «борідка», «вуса» і «брова» світлі.
12. **СКОПА** (скопа). Ряд Соколоподібні. Великий хижий птах. Вид, що знаходиться під загрозою зникнення. Гнізда влаштовує на старих деревах біля великих водойм, багатих рибою. Може навіть ловити рибу, яка перевищує вагу птаха,
13. **СИПУХА** (сипуха). Ряд Совоподібні, родина Справжні Сиви. Сова трохи більша за голуба. Верх тіла рудувато-сірий, з темними й світлими цятками. Низ дуже світлий, рудий, з дрібними темними крапками або білий.
14. **ОЧЕРЕТЯНКА ПРУДКА** (камышевка). Птах менший за горобця. Живиться дрібними комахами. Зустрічається у пониззях річок, а також по очеретяних заростях водойм.
15. **ГОГОЛЬ** (гоголь). Птах помітно менший за свійську качку. Забарвлення голови в самця навесні чорне, із зеленим блиском. Між оком і дзьобом велика біла пляма. Живиться молюсками, комахами, дрібною рибою, насінням водяних рослин.
16. **ПІДОРЛИК МАЛИЙ** (малый подорлик). Ряд Соколоподібні, родина Яструбині. Невеликий орел. Забарвлення темnobуре. На надхвісті буває біла пляма. Винищує шкідливих гризунів.

ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ ***CICONIA NIGRA* (L.)**

Птахи розміром з білого лелеку. Маса 3000—3500 г. Забарвлення більшої частини оперення в дорослих птахів чорне, із зеленим блиском.

Лише нижня частина грудей і черево білі. У молодих птахів колір оперення чорно-бурий.

Поширені чорні лелеки майже по всій Євразії, крім північних і південних тропічних областей, але спорадично, місцями, і кількість їх дуже невелика. Птахи перелітні. Зимують у Південній Африці і Південній Азії. На Україні гніздяться поодинокими парами в лісах Карпат і деяких районах Полісся. Улюблені місця перебування — старі мішані ліси, поблизу річок, озер і великих боліт. У природі визначити їх легко. Вони схожі на білого лелеку поставою тулуба і в польоті.

Птахи мовчазні, але зрідка подають звуки, подібні до «че-лі» або «чи-лі». Можуть торохкотіти дзьобом, як і білі лелеки.

Пташенята в гнізді пищать, але не голосно і тому не завжди можна їх почути. Коли стають більшими, можуть досить гучно гелготіти.

Живляться, як і білі лелеки, тваринною їжею — дрібними хребетними, комахами тощо. До місць гніздування прилітають у другій половині березня — на початку квітня. У кінці квітня починають ремонтувати або будувати гніздо. Гнізда великі, як і в білого лелеки, складені з гілок, паличок, виключно на деревах, у віддалених кварталах лісу. Відомі випадки гніздування і поблизу людини. Повна кладка з 2—5 білих яєць, у травні. Насиджують обидва птахи, 32—34 дні.

Пташенята залишаються в гнізді понад два місяці.

Осінній відліт в Україні з кінця серпня до середини — кінця вересня. Як рідкісні зникаючі птахи, лелеки чорні потребують охорони. Цей вид занесено до Червоної книги України.

ЗМІЇД CIRCAETUS FEROX (GM.)

Чималі птахи, за розмірами такі, як великий підорлик. Маса самців до 1700, самок до 2000 г. Дорослі птахи зверху бурі, знизу білі, з бурими плямами, на череві і боках поперечними, на горлі й волі — поздовжніми. У молодих птахів на нижній частині тіла плями рудуваті.

Поширені в помірній і північній смугах Європи і Азії, на схід до Барнаула, Караганди і Павлодара, в Північній Африці. Зимують в Африці і Південній Азії. В Україні малочисленна навіть рідкісні гніздові птахи деяких районів Полісся, Лісостепу і Криму. Оселяються в старих високостовбурних лісах.

У природі відрізняються від інших хижих птахів великою головою з яскраво-жовтими очима. У польоті видно довгі напівзігнуті крила з трохи розчепіреними маховими перами. Хвіст довгий, з поперечною смугастістю. Голос — звуки «хійо-хійо». Самки подають звуки, що нагадують нявкання. Живляться переважно плазунами (за що дістали свою назву), яких добувають, вистежуючи в повітрі або ганяючись за ними на землі. Зрідка поїдають інших невеликих хребетних, а також великих комах.

У лісостеповій зоні України ці птахи з'являються навесні, в кінці березня — на початку квітня. Гнізда роблять на високих деревах із сучків, паличок, вимощують зеленими гілочками, листям, мохом. Гнізда невеликі за розміром. Повна кладка з одного білого яйця, в кінці квітня — на початку травня. Насиджують обидва птахи, 35—37 днів. Пташенята сидять у гнізді близько 60 днів. Осінній відліт у вересні — на початку жовтня.

Рідкісні птахи, кількість яких невпинно зменшується. Їх занесено до Червоної книги України.

ОРЕЛ-БЕРКУТ **AQUILA CHRYSAETUS (L.)**

Великі птахи, майже такі, як орлан-білохвіст. Маса самців до 4,5, самок до 5 кг і навіть більше. Дорослі птахи темно-бурого кольору. Голова, шия і воло трохи світліші. Стернові пера на кінцях чорно-бурі, біля основи із сірим мармуровим візерунком. Молоді птахи мають таке саме забарвлення, як і дорослі, але стернові пера в них білі, з чорними кінцями.

Поширені в лісовій зоні гірських країн Євразії і Америки. Птахи осілі або частково кочові. На Україні рідкісні гніздові птахи Карпат. В інших районах країни бувають лише під час кочівлі. Улюблені місця перебування — ділянки старого лісу, які рідко відвідують люди, скелясті гори, урвища. Визначити легко за великими розмірами, темним забарвленням і характерним орлиним силуетом у польоті (розчепірені пера крил, заокруглений, порівняно короткий і широкий хвіст). Довго літають ширяючим польотом високо над землею.

Голос — найчастіше характерний клекіт, який можна передати як часте повторювання «кв'як-кв'як-кв'як».

Живляться переважно живими ссавцями і птахами навіть великих розмірів (молоді козулі, лисиці, гуски). Рідше поїдають падло.

Гнізда з товстих сучків, гілок, великих розмірів, високо на деревах або на стрімких неприступних скелях. Птахи займають їх багато років підряд і кожного року ремонтують, добавляючи новий будівельний матеріал. У такому гнізді вільно може розміститися людина. У кладці 1 — 2 яйця, брудно-білі, з бурими плямами.

Насиджують обидва птахи 45 днів. Пташенята залишають гніздо через 2,5 місяці; лише в кінці серпня вони починають самостійне життя.

Орла-беркута нерідко можна спостерігати і взимку, коли він полює на зайців, куріпок та інших тварин.

Не зважаючи на те, що беркути можуть завдавати деякої шкоди мисливському господарству і тваринництву, їх слід суворо охороняти, як дуже рідкісних птахів. Занесені до Червоної книги України.

ОРЕЛ-КАРЛИК **HIERAAETUS PENNATUS GM**

Найменші з орлів. Маса самців до 800, самок до 1000 г. Дорослі птахи мають два типи забарвлених: темно-буре, трохи світліше на шії, грудях і череві або буре зверху, білувате знизу. Молоді птахи також двох типів забарвлення.

Поширені в помірній смузі. Європи і Азії, на схід до Забайкалля, в Передній Азії, Індії, Індонезії, Австралії, Південній і Північній Африці але спорадично, в окремих місцях. В Україні гніздові і перелітні птахи. Поширені у лісових масивах Полісся, Лісостепу і Карпат, переважно в листяних старих лісах.

У природі трохи нагадують канюків, але мають типовий орлиний силует у польоті. Літають швидко, можуть довго ширяти в повітрі або ковзати вниз з напівскладе-ними крилами. Голос — часто повторюване дзвінке «кі-кі-кі» або «кю-кю-кю».

Живляться дрібними гризунами і птахами, яких добувають у, лісі і на прилеглих полях.

Прилітають у середню смугу України у кінці березня — на початку квітня. Відкладанню яєць передують характерні «шлюбні ігри» в повітрі. Гнізда із сучків, паличок, високо на старих великостовбурних деревах. Іноді використовують гнізда інших птахів. Повна кладка з 2 жовтуватого-світло-зелених яєць (іноді з неясною блідою плямистістю), в кінці квітня. Насиджує переважно самка, 32—34 дні. Пташенята перебувають у гнізді 48—50 днів.

Відлітають на зимівлю в кінці вересня, зрідка затримуються до половини жовтня. Птахи корисні. Хоча вони завдають деякої шкоди в природі, знищуючи дрібних птахів, проте знищують і дуже багато шкідливих гризунів.

Орли-карлики нечисленні і з кожним роком їх кількість помітно зменшується в зв'язку зі зменшенням площі старих лісів, тому ці птахи також заслуговують на повну охорону. їх занесено до Червоної книги України.

ОРЛАН-БІЛОХВІСТ, АБО СІРУВАТЕНЬ **HALIAEETUS ALBICILLA (L.)**

Великі птахи але менші за грифа і сипа. Маса самців до 4,5, самок до 5—6 кг. Дорослі птахи темно-бурі. Голова і шия значно світліші, іноді майже брудно-білі. Надхвістя строкате або біле, стернові пера білі. Молоді птахи відрізняються від старих строкатим забарвленням, світлою, буро-жовтою плямистістю.

Поширені майже по всій Євразії (крім Крайньої Півночі, а також півдня Європи і Азії), на схід до Тихого океану, в Ісландії і в південній частині Гренландії. Зимують на півдні Євразії. На Україні рідкісні гніздові, перелітні і зимуючі птахи. Зустрічаються поодинокими парами або окремими особинами. Гніздяться по заплавлених лісах у долинах великих річок (Дніпро, Дунай, Дністер), але їх дуже мало.

У природі визначаються за силуетом у польоті: досить короткий, клиноподібний хвіст, широкі й довгі крила з розчепіреним пір'ям. Хвіст у старих птахів білий і добре помітний на далекій відстані. Можуть довго ширяти в повітрі на значній висоті, виглядаючи здобич. Голос — хрипле каркання «кра-кра-кра» або скиглення «кип-кип-кип».

Живляться рибою, невеликими ссавцями, дикими і свійськими птахами. Охоче їдять також падло і покидьки. Іноді забирають здобич у слабших хижих птахів (наприклад, у скопи).

Прилітають в Україну рано, наприкінці лютого — на початку березня. Уже в середині березня, а іноді раніше можна знайти повну кладку з 2 білих, іноді з блідими рудими плямами яєць. Гнізда великі, з товстих сучків, високо на старих деревах. Період насиджування 35 днів. Насиджує більше самка, самець іноді її підмінює. Пташенята залишаються в гнізді близько 3 місяців.

Ще кілька десятків років тому орлани-білохвості були звичайними, хоч і нечисленними гніздовими птахами, майже всіх природних зон республіки. Гніздилися навіть поблизу великих міст (наприклад, біля Києва). Але внаслідок переслідування людиною і вирубування заплавлених лісів, кількість їх почала дуже швидко зменшуватися. Зараз це рідкісні, зникаючі птахи, яких ретельно охороняють. Занесені до Червоної книги України.

Дуже рідко в південні області України (Асканія-Нова) залітає другий вид орланів — орлан довгохвіст (*Haliaeetus leucorhynchus* {Pall.}), поширений у степах і

пустинях Азії, на схід від Уралу. Від орлана-білохвоста відрізняється чорною смугою на хвості і темнішим, бурим забарвленням.

Живлення, гніздування, особливості поведінки такі самі як у орлана-білохвоста

ШУЛІКА ЧОРНИЙ **MILVUS KORSCHUN (GM.) ,**

Птахи середнього розміру. Маса самців до 900, самок до 1200 г. У дорослих птахів верх темно-бурий, низ — іржасто-бурий. Голова і шия зі світлими плямами.

Хвіст бурий, з нечіткою поперечною, темною смугастістю.

Молоді птахи темно-бурі, зі світлими плямками.

Поширені майже по всій Євразії, Африці, Австралії, Індонезії.

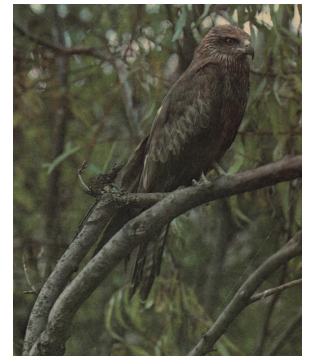
Птахи перелітні, зимують в Африці, Південній Азії. В Україні звичайні і досить численні птахи всіх лісистих районів республіки, включаючи заплавні і байрачні ліси степової зони. Гніздяться в лісах різного типу, але улюблені їх місця — ділянки старого листяного або мішаного лісу.

У польоті шуліку можна визначити за характерним силуетом (довгі, не дуже широкі крила з розчепіреними маховими перами, довгий вирізаний виделкою хвіст). Часто тривалий час кружляє у повітрі, іноді над водою, виглядаючи здобич. Кричить досить гучно. Крик нагадує іржання високих тонів або звук «кі-кі-кі», який часто повторюється.

Живляться шуліки різноманітною їжею: дрібними гризунами, комахами, плазунами, рибою. Охоче поїдають падло та різні покидьки. Типові поліфаги (всеїдні).

На місця гніздування в Україні прилітають у різні числа березня — на початку квітня. Гнізда роблять на деревах, у розгалуженні гілок. Це досить велика споруда із сучків, паличок, стебел трав, вимощена травою, шерстю, шматками паперу, ганчірок. Повна кладка з 2—4 білих, з іржаво-бурими плямами яєць, у кінці квітня — на початку травня. Насиджує переважно самка (самець лише час від часу підміняє її), близько 30 днів. Пташенята лишаються в гнізді 6 тижнів. Восени відлітають на зимівлю у вересні — першій половині жовтня.

У природі чорні шуліки відіграють роль санітарів, які поїдають падло, покидьки, слабих, хворих тварин. Знищують також шкідливих гризунів. Їх слід вважати корисними птахами й охороняти, незважаючи на те, що вони можуть схопити курча або каченя.

Близький родич шуліки чорного рудий шуліка (*Milvus mil-vus* (I)). Птах таких самих розмірів, але більш рудий. Поширений у Західній Європі, Закавказзі, Північній Африці і Малій Азії. На Україні це нечисленний гніздовий і перелітний птах західних районів Полісся, Лісостепу і Прикарпаття. За особливостями свого життя дуже близький до чорного шуліки. Корисний зникаючий птах, якого потрібно охороняти. Занесений до Червоної книги України;

БАЛОБАН **FALCO CHERRUG J. E. GRAY.**

Великі соколи, такі самі, як сапсан. Маса самців до 900, самок до 1200 г. У дорослого самця верхня частина тіла бура, зі світлими облямівками пер. Верх голови з бурими штрихами і світлими краями пер. Низ тіла білий, з поздовжніми бурими плямами. Молоді птахи схожі на дорослих, але з темнішим забарвленням верхньої частини тіла і плямистим низом тіла.

Поширені в лісостеповій і степовій зонах Європи і Сибіру. Прилітають в Україну у кінці березня, відлітають у жовтні.

Зимують на Балканах, на Кавказі, в Північній і Північно-Східній Африці, в Малій, Середній, Південній і Південно-Східній Азії.

Улюблені місця перебування — масиви старого високостовбурного лісу, який межує з відкритими степовими або польовими ділянками, -де птахи добувають їжу. У природі відрізняються від сапсанів широкими крилами і довшим хвостом. Забарвлення одноманітніше, немає чорних «вусів». Голос — швидке пронизливе скигління, подібне до крику сапсана. Живляться також живими тваринами, але віддають перевагу дрібним ссавцям — ховрахам, хом'якам, мишовидним гризунам, яких ловлять на землі, а також птахами — жайворонками, голубами, галками. Гніздяться на високих деревах. Найчастіше займають гнізда інших птахів: круків, граків, чапель, причому іноді викидають яйця або пташенят хазяїна гнізда. Повна кладка з 3—5 іржаво-рудих яєць, на півдні лісостепової зони України у кінці квітня. Період насиджування триває 28 днів. Пташенята залишаються в гнізді 40—45 днів.

Рідкісні, зникаючі птахи. Кількість їх зменшується внаслідок змін ландшафтів на півдні України. Підлягають особливій охороні. Занесені до Червоної книги України.

Серед інших великих соколів на Україну зрідка залітає кречет (*Falco gyrialeuco* L.), поширений в зоні тундр Євразії і Північної Америки. Живиться майже виключно птахами, в тому числі чималими мисливськими — качками,

куріпками, тетеревами тощо. У природі його легко визначити за великими розмірами (маса до 2000 г) і світлим забарвленням. Рідкісний птах, що потребує охорони. Занесений до Червоної книги України.

ЖУРАВЕЛЬ СІРИЙ **GRUS GRUS (L.)**

Великі птахи. Маса до 7 кг. Передня частина тіла сіра, зверху темно-сіра. Лоб, вуздечка і тім'я вкриті чорними, волосоподібними перами. Потилиця гола, червоного кольору. Від очей по боках голови проходять білі смуги, які є також на шиї. У молодих птахів голова рудувата, на ній немає волосоподібних пер.

Поширені спорадично в помірній смузі Європи, Азії, у Північній Африці. Зимують у Північній і Східній Африці та Південній Азії. В Україні гніздяться в небагатьох районах Полісся і східного Лісостепу (Полтавська область), в долині р. Самари. На прольоті бувають по всій території України. Гніздяться на великих, важкодоступних болотах.

У природі цих птахів дуже легко визначити і в польоті, коли вони вишикуються трикутником або ламаною прямою лінією, і на землі за кольором і поведінкою. Крик журавлів—гучне курликання під час перельотів і «шлюбних» ігор, яке не можна сплутати ні з якими іншими пташиними голосами.

Живляться сірі журавлі і тваринною, і рослинною їжею, переважно зеленими частинами рослин, насінням, ягодами. З тварин поїдають комах та інших безхребетних, а також земноводних, плазунів, яйця і молодь птахів.

Прилітають у другій половині березня. Оселяються на глухих зарослих болотах. Під час шлюбного періоду самці влаштовують своєрідні групові «танці». Гнізда роблять на купинах, на заламаному очереті, іноді в ямці на землі. Вимощують їх стеблами сухих трав'янистих рослин. У кладці, яку можна знайти в кінці квітня — на початку травня, 1—2 рудуватих або глинясто-бурих, з рудувато-бурими плямами яєць. Насиджує переважно самка, 29—31 день. Пташенята ростуть близько двох місяців. Відлітають у кінці серпня — жовтні.

Кількість цих птахів весь час зменшується, тому їх треба ретельно охороняти. Занесені до Червоної книги України.

ПУГАЧ **BUBO BUBO (L.)**

Найбільші із сов. Маса до 3300 г. Дорослі самці зверху темно-руді або темно-вохристі, з чорними поздовжніми і поперечними смугами. На голові довгі, чорні з рудими краями пір'яні «вушка». Нижня частина тіла білувата або жовтувата, з чорно-бурими поздовжніми плямами і темними поперечними смугами. Самка трохи темніша.

Молоді птахи у пуховому оперенні білі, у перехідному (так званий мезоптиль) білувато-жовті, з темними смугами.

Поширені пугачі майже по всій Євразії, крім північних і тропічних областей, і в Північній Африці. Улюблені місця перебування — глухі старі ліси, скелясті урвища в горах, лесові берегові обриви тощо. В Україні малочисленна навіть рідкісні гніздові птахи всіх зон.

У природі добре відрізняються від усіх сов розмірами, забарвленням, зовнішнім виглядом. Голос навесні — гучне «пууу-гу, пуу-гу».

З гучним і неприємним криком пугача пов'язано чимало різних казок і забобонів. Найчастіше люди ч чули його вночі, і тому він викликав у них страх.

Живляться зайцями, ховрахами, білками, куріпками, рябчиками, тетеревами, куликами, качками. Полюють уночі.

Гнізда в ямці, під корчем, пеньком, поваленим деревом, у печері, щілині. У кладці 2, рідше 3, білих кулястих яйця, в кінці березня — на початку квітня. Насиджує самка, 35 днів. Стають дорослими молоді птахи через 2,5—3 місяці.

Незважаючи на те, що пугачі живляться мисливськими звірами і птахами, вони заслуговують на повну охорону, бо належать до рідкісних, зникаючих видів. Занесені до Червоної книги України.

Як всі хижі тварини, пугачі в природі здійснюють санітарні і селекційні функції, знищуючи хворих і старих тварин.

ГЛУХАР

TETRAO UROGALLUS L.

Великі птахи, значно більші за свійську курку. Маса самців 5—5,5, самок — до 2,5 кг. Добре виявлений статевий диморфізм не тільки в розмірах, а й у забарвленні. У дорослих самців голова, шия, передня частина спини, тіло з боків, покривні пера хвоста синювато-сірі, з тонкою хвилястою смугастістю. Воло й черево чорні. Воло з яскраво-зеленим, металічним блиском. Спина, плечі і покривні пера крила каштаново-коричневі, зі світлими смужками. Над очима червоні бородавчасті брови. У дорослих самок і молодих птахів верх тіла темно-бурий, з рудувато-вохристою поперечною смугастістю. Нижня частина тіла рудувато-вохриста з темно-бурими поперечними смужками і плямами. На грудях і череві кінчики пер білі. Воло руде, кінці рульових пер білі. Типові птахи тайгових лісів, поширені по всій зоні хвойних лісів і в гірських лісах Європи і Азії, на схід до басейну річки Лени. Улюблені місця — глухі, далекі від житла ділянки хвойних лісів. Птахи осілі. На Україні нечисленні, навіть рідкісні, гніздові птахи деяких районів Північного і Північно-Західного Полісся та деяких гірських хребтів Карпат.

У природі їх легко визначити за великими розмірами, характерним забарвленням, здатністю ховатися в заростях і раптово, з великим шумом вилітати майже з-під самих ніг.

Під час «шлюбних» ігор самці видають характерну гаму звуків, які влучно називають «кляцання» і «точіння». Під час небезпеки самка подає короткі уривчасті звуки «тик-тик» або «бак-бак». Налякані глухарі із шумом і хлопанням крил важко злітають із землі або дерева і швидко летять по прямій, ламаючи крилами сухі гілки.

Живляться глухарі переважно рослинною їжею — голками хвойних дерев, бруньками і зеленими листочками, молодими пагонами. Охоче їдять лісові ягоди, насіння, комах та інших лісових безхребетних тварин. Узимку живляться майже

виключно хвоєю сосни, ялини, смереки. Як і інші курині, люблять «купатися» в пилюці, в певних місцях, так званих «порхалищах».

Гніздовий період починається рано, коли в лісі ще лежить сніг. На Україні, в горах Карпат — найчастіше в середині квітня. Самці збираються в певних, улюблених сцях («токовищах») багато років підряд, якщо птахів ніхто не лякає. Самці (іноді до кількох десятків) прилітають на «токовище» ще вдосвіта і спочатку мовчки сидять на деревах, а потім, вже перед світанком, злітають на землю або сідають на улюблених деревах і починають співати. Спочатку це уривчасте подвійне «клацання»: «тик-так-тик-так», що поступово прискорюється і переходить у «точіння», яке дуже приблизно можна передати як «кігівря-кігівря-кігів-ря» або «кігіржі-кігіржі-кігіржі», повторюється воно багато разів.

У цей час самець розпускає віялом хвіст, танцює майже на місці або поважно ходить за певним маршрутом. Коли на токовище прилітає самка (іноді їх кілька), птахи злітають на землю, і починається бійка. Переможець виганяє суперника подалі і знову продовжує токувати. На токовищі відбувається парування.

Гнізда на землі, в ямці, у траві або під кущами, вимощені сухою травою і листям. У кладці 7—9 (іноді до 16) блідо-жовтих плямистих, порівняно невеликих яєць. Їх можна знаходити в різних числах травня. Самка сидить на яйцях 22—25 днів. Пташенята, як тільки трохи обсохнуть, уже можуть бігати, спритно ховатися в траві й шукати їжу, яка складається виключно з дрібних тварин, мурашиних лялечок. Через 2 тижні вони можуть потрохи перепорхувати, а в місячному віці вже добре літають.

Цінні мисливські птахи, але на Україні вони рідкісні і через це суворо охороняються.

СКОПА

PANDION HALIAETUS (L.)

Птахи середнього розміру. Маса самців до 1400, самок до 2000 г. У дорослих птахів верх тіла бурий. На голові і шиї темні й світлі плями. Низ тіла білий, на волі бурі плямки. У молодих птахів на верхній частині тіла пера зі світлими облямітками.

Поширені майже на всіх континентах планети, крім Антарктики і високих арктичних широт. Зимують у країнах тропічного поясу. На Україні дуже рідкісні гніздові птахи Полісся, можливо, понизь Дунаю і Дніпра, і нечисленні, але звичайні перелітні птахи, яких можна зустріти по всій території республіки біля великих відкритих водойм.

У природі цих птахів досить легко розпізнати за характерним силуетом, коли вони літають над водою, виглядаючи здобич, а потім падають, як камінь у воду, і піднімаються в повітря з чималою рибою в кігтях. Іноді птахи сидять на високих деревах на березі водойм. Голос — досить гучне «ки-ки-ки» або «кай-кай-кай».

Живляться майже виключно живою рибою середніх розмірів (до 2—3 кг), іноді дрібними ссавцями, водяними птахами. З'являються на початку або в середині квітня.

Гніздяться в квітні. Гнізда роблять самі (високо на старих деревах) або використовують старі гнізда інших хижаків.

Занесені до Червої книги України.

СИПУХА **TYTO ALBA (SKOP.)**

Сови середніх розмірів. Маса до 350 г. У дорослих самців забарвлення верхньої частини тіла блідо-сіре, попелясте, з чорно-бурими і білими плямками. Низ тіла рудий, з білуватими рисками й бурими плямками. «Лицьовий диск» трикутний, білуватий, по краях облямований рудим пір'ям. Самка трохи темніша за самця. Молоді птахи в пуховому оперенні білі, після линяння схожі на дорослих.

Поширені в Західній і Південній Європі, в Африці, Малій Азії, Індії, Індонезії, Австралії, Океанії, Північній і Південній Америці. Птахи осілі. На Україні гніздяться в західних, переважно лісостепових областях (на схід до Харківської і Полтавської областей) і в Закарпатті.

У природі вдень сипух можна побачити дуже рідко. Живуть переважно в будівлях населених пунктів. Зовнішній вигляд і забарвлення дуже характерні, відмінні від інших сов. Птахи мовчазні. Голос — шипіння. Живляться переважно мишовидними гризунами, птахами, великими нічними комахами, рідше їдять амфібій. Гнізда роблять у щілинах старих кам'яних будівель, рідше в дуплах дерев. Повна кладка з 6—8 білих яєць у кінці квітня — на початку травня. Насиджує самка, 32—34 дні. Пташенята залишаються в гнізді близько місяця. Годують їх обидва птахи.

Дуже корисні птахи. Потребують повної охорони.

ОЧЕРЕТЯНКА ПРУДКА **ACROCEPHALUS PALUDICOLA (VIEILL.)**

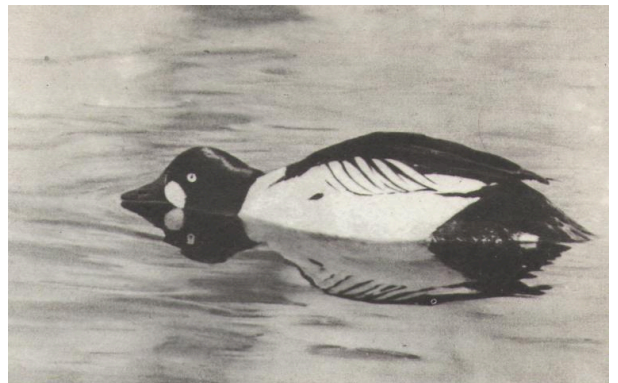
За розмірами (маса до 13 г) і забарвленням дуже схожа на очеретянку лугову. Характерна відміна — забарвлення голови. На ній, крім двох світлих смужок над оком, є третя — на тім'ї. Крім того, очеретянка прудка має темні поздовжні риси не тільки на спині й попереку, а й на надхвісті. Молоді птахи на нижній частині тіла мають поздовжні темні плямки.

Поширені в Центральній, Південній і Східній Європі, на схід до Уралу. Зимують у середземноморських країнах. Птахи дуже нечисленні, відомостей про них мало. На Україні їх кілька разів знаходили на гніздуванні в різних районах Полісся і Лісостепу (Київська, Чернігівська, Вінницька, Чернівецька області) і на прольоті в Одеській області. За особливостями екології дуже схожі на очеретянку лугову. Позивні крики — «тек» або «трррр». Голос — «еррр-діді-еррр-дюдю» і т. п.

Птахи корисні і рідкісні. Потребують охорони.

ГОГОЛЬ *BUCEPHALA CLANGULA* (L.)

Чималі качки кремезної будови. Маса самців до 1100 г. У дорослих самців у весняному оперенні голова і шия зверху чорні, з металічним зеленим блиском. Спина, надхвістя, стернові пера, малі криючі крила, махові і частина плечових пер — чорні. Низ тіла білий, по боках голови білі плями. Дорослі самки, молоді птахи і самці в літньому оперенні мають коричнево-буре забарвлення голови і шиї, сіре воло, спина сіро-чорного кольору. Низ тіла білий, на крилі біле «дзеркальце».

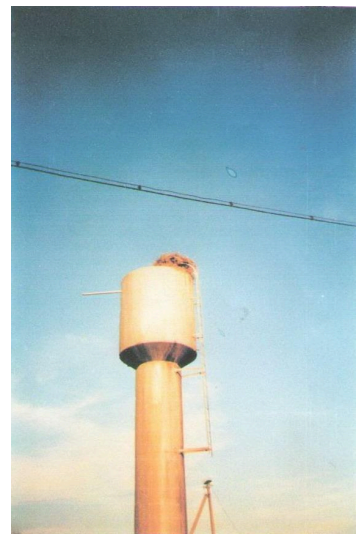

Поширені в тайговій, почасти тундровій зоні Євразії і Північної Америки. Зимують біля морських узбереж Західної, Південної Європи, Південної і Східної Азії, Північної Америки. В Україні звичайні, досить численні перелітні, почасти зимуючі птахи. Їх можна спостерігати на всіх більш-менш значних внутрішніх водоймах великих річок, озерах, лиманах, водосховищах, морських узбережжях весною в березні — квітні, восени — у жовтні — листопаді.

У природі добре відрізняються яскравим забарвленням, швидким польотом, характерним силуетом на воді. Коли летять, чути характерний свист крил. До зарегулювання нижнього Дніпра невелика кількість гоголів гніздилася у плавневих лісах поблизу Каховки. Тепер точних відомостей про гніздування цього виду на Україні немає. Можливо, гніздяться на півночі Західного Полісся. Гніздяться в дуплах дерев, охоче займають штучні гніздивлі у вигляді великих

дуплянок. Відкладають 8—12 голубувато-зелених великих яєць, які насиджують близько 30 днів.

В Україні гоголів полюють, але порівнюючи з іншими качками, кількість їх невелика і великого мисливського значення вони не мають.

Лелека

В Україні птахи користуються особливою увагою, шаною і любов'ю. У народному фольклорі, сучасних віршах та піснях часто оспівуються птахи, люди звертаються до них. радяться, хлопці - порівнюються із соколами, дівчата й жінки - з лебедями, зозулями, ластівками, голубками.

Зачаровано й трепетно спостерігаємо ми восени, як птахи відлітають у вирій. І з нетерпінням чекаємо на весні їх повернення.

Зараз в Україні налічується близько 350 видів птахів. Багато яких з них занесено до Червоної книги. Причиною вимирання птахів є поганий стан довкілля, неправильні меліоративні роботи, науково необгрунтоване осушування

боліт, обробка землі хімічними речовинами, сприяють тому, що значна частина птахів гине.

Колись дітей приносили бусли. Тепер буслів лишилось дуже мало. І бур'янами гнізда поросли, в теплі яких лелеки виростали.

Міняється і сонце золоте, Міліють ріки, і маліють версти. Чи не тому немає в селі дітей Що їх сьогодні нікому принести.

В селі Михайлівка є два гнізда у яких насиджували і виходжували малят лелечі сім'ї. В Засові таких гнізд лише одне. У гнізді на башті села лелеки гніздяться багато років. Цього року сім'я висіділа і вигляділа четверо лелеченят.

ЗВІТ ГРУП
«НАРОДНЕ СЛОВО»

ТА «МИТЦІ»

ПЕРША ЛЕГЕНДА

Одним з найшанованіших в Україні птахів є ластівка. Це — Божя пташка. Створена вона Богом із землі. Благосювив її Господь за те, що коли розпинали Христа, ластівки крали в катів цвяхи. Якщо ластівка в 'є під чистюсь оселею гніздо, то це передвіщає щастя тій родині. Знищувати гніздо ластівки і її яєчка — гріх: говорять, все обличчя зразу ж всіється веснянками. А щоб вивести з обличчя веснянки, потрібно навесні, як уперше побачиш ластівку, вмитись молоком і витертись тим рушником, в якому носили святити паску, і сказати: «Ластівко, ластівко, на тобі веснянки, дай мені білянки».

ДРУГА ЛЕГЕНДА

Ходять легенди про деякі особливості її зовнішнього вигляду і про походження ластівок з люблячих одне одного чоловіка й жінки. Жили собі, кажуть, чоловік і жінка. Чоловік одного разу щось різав і забруднив руки кров'ю, а жінка в цей час підійшла й так в 'ється біля нього. Чоловік узяв її за підборіддя й лагідно промовив: «Ластівко моя». Тієї ж миті вони спурхнули й полетіли ластівками. Оце через те в ластівки й видно під горлечком червоненьку плямочку.

ТРЕТЯ ЛЕГЕНДА

Колись на землі жив страшний змії, який живився кров'ю тварин. Змії послав комара пити у тварин кров, а язик у комара на той час був довшим, ніж тепер. Комар, помандрувавши по світу, повідомив змію, що найсолодша кров у коня. Змії посилає його на пошуки вдруге. Через якийсь час комар прилітає й каже, що людська кров солодша за кров усіх тварин на землі. Не встиг комар скінчити мови, як до нього підлетіла ластівка і відірвала язик, щоб він не говорив про людину. Комар злетів і зашищав. Змії розгнівався на ластівку і схопив її за хвіст. Ластівка вирвалася від змія, лишивши в нього середину хвоста. І залишився в ластівки хвіст назавжди в такому вигляді, який він є нині.

ЛЕГЕНДИ ПРО ЛЕЛЕКУ

Існує багато легенд про походження цього птаха. За однією з них, Бог дав людині мішок і наказав віднести далеко в ліс, але не розв'язувати і не заглядати в нього. Та на півдорозі чоловік не витримав і поцікавився, що ж він несе. Як тільки він розв'язав мішок, звідти повистрибували жаби, повилазили вужі та змії і розповзлися по всьому світові. Розгніваний Бог перетворив чоловіка на лелеку і звелів ходити по полях та болотах і збирати усякі гаддя.

А ось ще одна легенда про чорногуза «Як лелеки дітей врятували». Давно це було, коли на українську землю напали орди кочівників. Налетять, підпалять хати виженуть худобу, заберуть у полон жінок і дітей. А малюків кидали напризволяще на згарищах. Це побачили лелеки і стукотом дзьобів почали кликати на допомогу. Але далеко були козаки, не почули. І тоді птахи, підхопивши на крила потерпілих малюків, піднялися високо-високо над землею. Почули своїх дітей козаки і кинулися наздоганяти ворогів. А лелеки кружляли над ними, вказуючи дорогу. Наздогнали козаки завойовників і порубали.

Відтоді кажуть, що лелеки малюків приносять.

Навіть існує закличка: Бузьку, бузьку, Принеси Маруську.

ДОБРІ ЛЮДИ

Колись давним-давно, в темному густому лісі, на високому дубі, зі своєї сім'єю жила чарівна пташка, яку називали Ластівка.

Одного літнього дня до лісу прийшло горе. Зірвався сильний вітер. Гілля дерев ламалося, лив сильний дощ. Вмить гніздо Ластівки, вимощене з гілочок, розсипалося, і четверо маленьких ластів'ят потрапили у полон води. Батько ластів'ят, бажаючи врятувати малят, теж загинув.

Коли стихія відступила, убита горем Ластівка, із пошкодженим крилом, сиділа на кущі й жалібно пищала. В цей час проходив мимо Охоронець лісу і побачив безпомічну Ластівку. Він забрав Ластівку, приніс її додому,

перев'язав зламане крило. Нагодувавши пташку, доглядав її до повного одужання. Охоронець лісу змайстрував для Ластівки гніздечко, а щоб у ньому було тепло і затишно, обліпив гніздечко глиною. Пташину хатинку повісив Охоронець біля вікна.

Коли Ластівка одужала, настав час відлітати в теплі краї. Дуже важко їй було розлучатися зі своїм Охоронцем і рятівником. Вдячна птиця проспівала

Охоронцю лісу веселу пісню і ніби пообіцяла повернутися до цього будиночку, і все життя охороняти і розвеселяти людей.

В теплий краях Ластівка розповідала всім птахам про доброту людей. Весною всі ластівки прилетіли до житлових будинків і побудували свої гнізда біля вікон.

З того часу ластівки стали гніздитися біля людей в містах і селах, розвеселяти їх і охороняти від горя.

СКОРОМОВКИ ПРО ПТАХІВ

- Сів шпак на шпаківню,
Заспівав шпак півню:
— Ти не вмієш так, як я,
Так як ти не вмію я.
- З-під куща перепелиця випідпадьомкала перепеленят.
- Сіло перепеленя під перепелицю.
- Перепелиця підпадьомкає під полукіпком.
- Хитру сороку піймати морока.
А на сорок сорок — сорок морок.
- Летів горобець через безверхий хлівець,
Вхопив гороху без червотоку.
- Летів горобчик, сів на стовпчик,
А біг хлопчик — утік горобчик.
- У сірої горлички туркотливе горлечко.
- Гава прогавила гавеня.
Гава на ганку пекла запіканку.
- У голубки-горлички туркотливе горлечко.
Горлечко туркоче, горличка воркоче.

- Сплюха Соня — світлолиця
І синичка — соня.
Сниться Сонечці синиця,
А синичці — Соня.
- Біля броду бусол ходить,
Бусленя з собою водить.
- На одній сосні високій
Десь колись жили сороки.
Дві сороки-білобоки,
Одинокі дві сороки.
- Перегукуються в просі половину дня
Перепілка, перепел, перепеленя.
- Гусенят багато в нашого Гната.
- Ворона проворонила вороненя.
- Летів горобець через верхній хлівець,
Ніс пуд гороху і нам дав потроху.
- Пилип просіяв просо, просо поспіло,
Пташки прилетіли, просо поїли.
Пилип плаче.
- Галасливі гави й галки
В гусенят взяли скакалки.
Гусенята їм гелгочуть.
Що вони сказати хочуть?

- В чаплі
Чорні
Черевички.
Чапля
Чапа
До водички.
- Летіла сова, торохтіла слова:
— Чи сон це, чи слон це, а може і сонце?!
- Стриб-стриб-стриб
Перестрибує по стерні рідня:
Перепілка, перепел, перепеленя.
- Утекла прудка Улянка
Від кусаки-гусака.
Він гуляє біля ганку
І Улянку не пуска.
- У совихи Соні Совенята сонні.
- Пугач хвалиться пінгвіну:

— Півень дав мені пір'їну.
 Причеплю, причепурюся,
 Потім паві покажуся.

- Гуси гучно гелготали,
 Горобці зерно клювали.
 Гонять гуси горобців,
 Голубок на ганок сів.
- Шпак шпачисі каже гнівно:
 — Шершень залетів у шпаківню!
 Швидше шибеника гнати,
 Шпаченят обороняти.
 Летів перепел над перепелицею,
 Перед перепеленятами.
- Літом ластівка літає,
 Ластів'ят малих навчає:
 — Не лінуйтеся, ластів'ята,
 Вчіться літечком літати,
 Бо як літо відлітує,
 Ми за море помандруєм.
- — Одуде, одуде! Де твій дім буде?
 — У саду на дубі буде, дітки любі!
- Добрий дятел жив на дубі,
 Долотом дерева длубав —
 Де жука, де короїда
 Роздобуде до обіду.
 А деревам лиш вигода:
 Короїдів їм не шкода!
- Через річку, через брід
 Ходить чапля на обід.
 Для маленьких чаплянят
 Носить чапля жабенят.
 І маленькі чаплянята
 Скоро будуть вже літати.
- Кар-кар, кар-кар!
 Летять гави на базар.
 Куплять гави на базарі
 Гарну книжку й окуляри.
- Ходить квочка біля кілочка,
 Водить діток коло квіток.
- Не клюй, курко, крупку,
 Не кури, котку, люльку.
- Соловей солов'ят від сонечка заслонив.
- Летіла лелека, заклекотіла до лелеченят.

- Ряба курка крупи клює.
Не клюй, курко, крупку,
Не кури, хлопче, люльку.
- Перепілочка, мала-невеличка.
Тричі по тричі та не випадьомкалась.
- Курличі курличуть, курличаток кличуть.
- Сіла сова з совенятами в
Совиній долині.

Загадки про птахів.

*Довгі ноги, довгий ніс,
Прилетів — обід приніс:
Смачних жабеняток
Для своїх маляток.*

(Журавель)

*Чорномазий, білодзьобий
Віл за плугом важко ходить, Черв'ячків, жучків знаходить
— Сторож вірний, друг полів,
Перший вісник теплих днів.*

(Грак)

*Хто гнізда свого не має, Яйця іншим підкидає.
Та у лісі в холодку*

Все кує: ку-ку.

(Зозуля)

*Скрізь цей птах літає, Безліч мошок поїдає.
За вікном гніздо будує,
Тільки в нас він не зимує.*

(Ластівка)

*Вірно людям я служу,
їм дерева сторожу,
Дзьоб міцний і гострий маю,
Шкідників ним здобуваю.*

(Дятел)

*В мене є великий хист,
Я співаю, як артист.
Спів мій радісний усяди Дуже люблять слухать люди.*

(Соловейко)

*Привітала нас піснями із весною,
І живе з нами під стріхою одною.*

(Ластівка)

*Швидко скрізь цей птах літає,
Безліч мошок по'їдає,
За вікном гніздо будує,
Тільки в нас він не зимує.*

(Ластівка)

*Прилетіли гості,
Сіли на помості,
Без сокири, без лопати
Роблять собі хати.*

(Ластівки)

*Швидко скрізь цей птах літає,
Безліч мошок по'їдає,
За вікном гніздо будує,
Тільки в нас він не зимує.*

(Ластівка)

*Я ловлю комах, жучків,
їм маленьких черв'ячків.
В теплий край я не літаю.*

(Горобець)

Сіла пташка на дубку
Завела своє: Ку-ку!
Стрепенувся їжачок
І зайці й козулі:
Всіх збудив той голосок
— Пісенька...

(Зозулі)

Дивний ключ у небі лине
Не залізний, а пташиний.

(Журавлиний)

Скільки кроків зробить горобець за сім років?
(Ніскільки, бо він не ходить, а стрибає)

Летіли голуби,
Сіли на дуби
— По парі на кожнім.
Коли озирнулись,
То схаменулись
— Один дуб порожній. Поодинці схотіти сісти — Де ж одного тоді
помістити?
Скільки дубів,
Скільки голубів?

(4 голуби, 3 дуби)

У неділю на уроки
Позіталися сороки,
Бо не знали вони,
Що в неділю вихідний.
В понеділок на урок Сорок прибуло сорок. У вівторок на буквар Ще присіло
двадцять пар. Шістдесят сороченят
Погулять зайшли в дитсад.
Коли в школу на заняття
Вернуться сороченята,
І присядуть на урок —
Скільки буде всіх сорок?

(Сто сорок сорок)

Весна іде. Розтанув сніг.
Струмочок весело побіг...

*Налютувався лютий, годі!
Уже на нашому городі
Знялися вгору дві жердини
І з ними разом дві хатини.
А в ті хатини залюбки
Вселились чорні два... *

(шпаки)

*Летів гусак, а проти нього — згря гусей.
Здорові були, сто гусей, — каже гусак.
Нас не сто, — кажуть гуси, — а стільки, що якби шє стільки, та ще
півстільки, що якби ще чверть стільки, та ще один, отоді було б сто.*

(Тридцять шість)

*Шубка з сірого пушку,
Скаче в жовтім фартушку,
Чорний шарфик та шапчина,
Хоч маленька ця пташина,
Та корисна трудівниця
Називається...*

(Синиця)

*Довгі ноги, довгий ніс.
Прилетів — обід приніс.
Смачних жабеняток для своїх маляток.*

(Журавель)

*Уночі гуляє, а вдень спочиває.
Має круглі очі, бачить серед ночі.*

(Сова)

Хто комахи з кори виймає? Про здоров'я лісу дбає?

(Дятел)

У річці купається, В росочку вдягається, В повітрі літає, Завжди суха буває.

(Дика качка)

*Полохлива і струнка,
З роду оленів вона.
Коли ж зміниш к на з
Птах у лісі закує.*

(Козуля — зозуля)

*Річка між берегів
Тече собі, іскриться.
Додай до неї і —
Злетить в повітря птиця.*

(Волга — іволга)

Б'ється, стука молоток, поправляє нам садок

(Дятел)

Прислів'я

*Де лелека не літає, а на весну — додому повертає.
Де лелека водиться, там щастя родиться.
Лелеки на хаті — то щастя, бо від лиха бережуть господарів.
Лелека хату від лиха береже.
Прилетіли лелеки — весну принесли здалека.
Яку ж ще назву лелеки, бузька ви почули? (Бусол)
Хочу сказати: «Що словнички подають ще назву «бусел».
Як ласкаво можна назвати бусла? (Буслик)*

ВІЩУНИ ПОГОДИ

1. Ворони купаються — на негоду, каркають — на мороз, гуртами літають — на снігопад, сідають на землю — до відлиги, а вмощуються на нижніх гілках дерев — на вітер.
2. Снігур заспівав, а сорока під дах заховалася — бути хуртовині.
3. Тетеруки зариваються в сніг — похолодає, а коли перелітають з полів у глиб лісу — на завірюху.
4. Гусак стоїть на одній лапці, та ще й ховає голову під крило — на мороз.
5. Голуби гуркочуть — тепло віщують.
6. Півні ввечері розкукурікалися — на зміну погоди.
7. Якщо граки прилетіли прямо до гнізда, буде дружна весна.
8. Гуси з вирію високо летять — води буде багато, а як низько — мало.
9. Жайворонок прилетів — настане стійке тепло.
10. Побачив шпака — знай: весна біля порогу.
11. Грак прилетів — через місяць сніг зійде, а журавель — скоро лід скресне.
12. Горобці і ластівки гніздяться з північного боку — на жарке літо.
13. Качки та гуси кричать, полощуться, пірнають, б'ють крилами — на дощ, притихають — на грозу.

Пізнавальна хвилинка

Для вас хвилинка пізнавальна,
Вона цікава і повчальна.
Про пташок факти ці
Друкують наукові фахівці.

- Найшвидше з усіх птахів України літає сокіл — 300 км за годину, швидше за літак АН-2.
- Найвище літає орел — 7500 м над землею.
- Найдбайливіші птахи в Україні синички, за два тижні годування пташенят

- вони приносять 10 000 комах.
- Найбільше може пролетіти лелека — 400—500 км за добу.
 - Найдовший язик має дятел — 14 см.
 - Найдовший дзьоб — лелека — 19 см.
 - У синички навесні пір'їн — 2665, а восени — 300.
 - Ворон може прожити до 70 років.
 - Солов'ї довго вчаться співати, лише на третій рік життя стають вони співаками.
 - Жайворонок співати може на льоту 10—20 хвилин, живе у траві.
 - Дрозди відлітають у вирій, збираючись у великі зграї. Якщо в березні дрозди сидять на верхівках дерев — буде рання весна, якщо на гілочках — пізня.
 - Найбільший і найважчий птах на Землі — африканський страус — до 100 кг ваги і росту — 2,5 метра.
 - Найменша із пташок у світі — колібрі — довжина її 6 см, а важить 1,5 грама.
 - Найдовше може жити сокіл — до 150 років.
 - Найбільше на добу працює горихвістка — 20 годин.
 - Найвище літає журавель — 4, 5 км.
 - Найшвидшим птахом є сапсан — він летить за здобиччю зі швидкістю 300 км/год.
 - Найбільший розмах крил — у альбатросе — більше 4 метрів.
 - Найдовший дзьоб у пелікана, має 51 см.
 - Довжина дзьоба у лелеки 19 см.
 - Вага білого лелеки досягає 3,5—4 кг, довжина крила 58-61 см.
 - Живуть боцїони близько 20 років, зимують на берегах Середземного моря.
 - Лесики у гнізді перебувають близько 70 днів.
 - Протягом дня бусли приносять їжу одномісячним пташеняттям 9 разів.
 - Влітку гайстер живе в Європі, а зимує в Пв. Африці. До неї далеченько: 13 тисяч кілометрів.
 - Чорногузи долають водний простір лише в тому випадку, якщо бачать протилежний берег.
 - Летять лелеки до вирію зі швидкістю 150 км/год., а коли вертаються додому — вдвічі швидше.
 - У лелеки білого 112 родичів.

ПОЕТИЧНА СТОРІНКА

ЛАСТІВКА

Поруч з віконцем людської оселі,
Де підлітають увись каруселі,
Звила гніздечко в причілку пташина.

Люблять її і дорослі, й дитина.

Довго вона і натхненно робила,
Дзьобом тендітним болото місила,
Гарна і затишна виросла хата,
Є де гостей вже тепер зустрічати.

З цими пташками ми давнішні друзі,
Селяться десь чи у лісі, чи в лузі,
А серед міста, де шум не стихає,
Ластівку це аж ніяк не лякає.

Скривдити пташечку ми не даємо,
З нею у дружбі й сусідстві живемо,
Пташка колись нас від змій врятувала
— Так нам легенда про те розказала.

-В злості на пташку гадюка сичала:
«В захист людей ти, негіднице, встала,
Винищу весь ластівничий я рід,
Буде немилим тобі білий світ».

Ластівка добра лиш тільки всміхалась,
Мстивих тих змій вже вона не боялась,
Бо після теї погрози зміїхи
Люди її запросили під стріху.

Так повелось вже здавна, що пташину
Всі захищають — дорослі й дитина.

ЛЕЛЕКИ

На старій вербі похилій,
Під дощем і спекою,
Жила собі лелечиха
Із лелекою.
На болото вдвох літали,
Жаб в болоті ловили,
Свого сина лелеченка
Жабами кормили.
Полетіла раз на лови вдень,
Як отепер би.
Де взялася шура-буря,

Похилились верби...
Зруйнувала шура-буря
Те гніздечко тихе.
Де синочок?
Плаче батько,
Плаче лелечиха.
Діти знайшли лелеченка.
Відіграли: — Ач, ти!
Ось вам, — кажуть, — ваш синочок,
Нате і не плачте!
Ще й нове гніздо їм звили —
Колосок до колоска,
А щоб буря більш не здула —
Положили колесо.
На старій вербі похилій,
Під дощем і спекою,
Живе й досі лелечиха-
Із лелекою.

Що сказав мені лелека

Довгу зиму жив лелека
У далекій стороні.
А тепер вернувсь здалека
І таке сказав мені:
— У краю тім — вічне літо.
І нема снігів, зими.
Та свою країну, діти,
Найщиріше любим ми.
— І ви любіть свою Батьківщину,
свою рідну Україну!
І пташкам допомагайте,
взимку їх оберігайте.

Інсценізація

Хлопчик.

— Ластівочко мила,
Де хочеш літати?
Чи тобі не шкода
Гніздечко лишати?

Ластівка.

— Шкода, милий хлопче,
Але що чинити?
Як зима настане
— Тяжко буде жити.

Хлопчик.

—Путь тобі щаслива,
Хоч і далеченька!
Прилітай здорова
Навесні, рідненька!

Ластівка.

—Прилечу, мій хлопче,
Із чужого краю,
Під твоїм віконцем
Пісню заспіваю...

Учень.

Облітав журавель
Сто морів, сто земель,
Облітав, обходив,
Ноги, крила натрудив.
Ми спитали журавля:
Де найкраща є земля?
Журавель відповідає:
Краще рідної — немає.

Платон Воронько

Учень.

По зелених маршрутах весни
Повернулись лелеки в негоду,
І на крилах своїх принесли
Запах сонця і талого льоду.
Їм не завжди світив ясно день
Та лелеки в путі не пристали.
Видно, вчилися вони у людей
Пам'ятати зелені причали.
Видно, це од людей у птахів:
Через відстані, бурі і втому,
Повертатись до рідних дахів,
До знайомого отчого дому.

Петро Перебийніс

М.Підгорянка «Пташки взимку»

Горобчик.

—Цір-цір, цір-цір,
Вийди, Івасю, надвір!

Синичка.

— Час-час, час-час, Вийди, Марусю, до нас!

Посмітюшка.

—Цинь-цинь, цинь-цинь,
Хлопчику, зернятко кинь!

Жовтобрюшка.

— Ціть-ціть, ціть-ціть,

Нас рятувати спішіть!

Всі пташки.

— Цір-цір, ціть-ціть,

— Діти, кохані, спішіть!

— Цінь-цінь, час-час,

Подбайте, діти, про нас!

На сніданок для пташки

Киньте зерен, киньте кашки.

Ми ж все літо працювали —

Сади з черви обчищали,

Ще й співали всім на втіху,

Світ навколо звеселяли!

Цір-цір-цір!

Поспіши, дитино мила,

Глянь на світ навкруг:

Все зима снігом покрила —

І поля і луг.

Ні зігрітись у промінні,

Ні знайти зерна,

Ось лежить там на камінні

Пташка нежива.

А тут друга, мов примліла,

Жалібно квилить:

— Поможи, дитино мила,

Цю зиму прожить.

Обережно, о дитятко,

Стіл щодня змети —

І кришини перед хатку

Пташці принеси.

Уляна Кравченко

Пісня «Летять пташки»

Слова О. Маруніч, музика М. Дремлюги

Вже весна прийшла в оселі,
Розквіта рясний садок.
І летять, летять веселі
Зграї радісних пташок.
Швидше, любі, прилітайте,

Ми вас бачимо здаля,
Із весною привітайте
І лісочки, і поля.
Ми вам хатки збудували
На березі в гілочках,
Щоб ви нам пісні співали,
Щоб ловили ви комах.

Пісня «ТУКИ-ТУК»

(Музика Ю.Рожавської. Слова Н.Забіли)

Хто на дереві над нами
— Тук-туки-тук, туки-туки-тук,
— Прибиває щось гвіздками
— Туки-туки-тук-тук-тук, Туки-туки-тук?

Наполегливо працює
— Тук-туки-тук, туки-туки-тук,
— Хоч нічого й не майструє
— Туки-туки-тук-тук-тук, Туки-туки-тук.

Робить він корисну справу
Туки-туки-тук, туки-туки-тук,
— Ще й одягнений яскраво
— Туки-туки-тук-тук-тук, Туки-туки-тук.

Вікторина

1. *Які птахи прилітають до нас першими?*
2. *У назві якого осілого птаха читаємо число 40?*
3. *Який птах вигодовує пташенят навіть узимку?*
4. *Що птахам страшніше взимку — холод чи голод?*
5. *У якого птаха такий міцний хвіст, що він ним підтримує тіло на дереві?*
6. *Чим корисний горобець? У якому місті й за що йому поставлено пам'ятник?*
7. *Пташенята якого птаха не знають своєї матері?*

8. Який найменший птах у світі?
9. Який найбільший птах у світі?
10. Який найбільший птах в Україні?
11. Чи є пташине молоко? Якщо є, то в яких птахів?
12. Якого лісового птаха називають лісовим лікарем і чому?
13. Які птахи прилітають до нас з настанням зими?
14. Які птахи можуть летіти хвостом уперед?
15. Який співочий птах, добуваючи собі корм, пірнає у воду?
16. Для чого кільцюють птахів?
17. Який птах будує собі гніздо з риб'ячих кісток?
18. Який птах будує собі гніздо з допомогою слини?
19. Назвіть рідкісних птахів нашого краю?
20. Яких птахів людина використовує на полюванні?
21. В яких казках ми зустрічалися із птахами?

(«Лисичка і Журавель» — із журавлем, «Котик і Півник» — із півником, «Кривенька качечка» — із качкою, «Колосок» — із півником, «Курочка Ряба» — із курочкою, «Дюймовочка» — із ластівкою, «Снігова королева» — із вороном і вороною, «Дикі лебеді» — із лебедями, «Гидке каченя» — із лебедем та свійськими птахами, «Бременські музики» — із півнем, «Віні Пух» — із совою, «Івасик-Телесик» — із гусьми та ін.)

Відповіді.

1. Граки.
2. Сорока.
3. Шишкар.
4. Голод.
5. Дятел.
6. Корисний, винищує комах. Пам'ятник поставлено в американському місті Бостоні за знищення комах.
7. Зозулі.
8. Колібрі.
9. Страус.
10. Дрохва.
11. У пінгвінів.
12. Дятла, бо він знищує шкідників дерев.
13. Снігурі, омелюхи.
14. Колібрі.
15. Оляпка.
16. Для визначення міграцій — перельотів птахів.
17. Зимородок.
18. Синиця-ремез.
19. Зимородок, пугач, лелека чорний, куріпка сіра.
20. Орлів-беркутів.

Пам'ятка:

1. До птахів треба ставитися обережно, вони — друзі лісів.
2. Під час гніздування та насиджування птахами яєць не кричи і не шуми в лісі.
3. Не вбивай пташок, не руйнуй їхні гнізда, не бери додому пташенят.
4. Взимку насипай корм у годівничку, навесні виготуй шпаківні.
5. Вчися слухати птахів, вчися милуватися красою, адже птахи — окраса природи.

*Наш дивний світ такий, як казка,
Он в небі хмаронька пливе.
Тож бережи його, будь ласка,
Все в ньому гарне і живе.
Он квітка полум'ям палає,
І ясне сонечко блищить.
Чарівна пташечка співає,
Все в дивосвіт прийшло, щоб жити.*